

ALEXANDER STUBB

Tarua ja totta EU:n ulkopoliitikasta

EU:n neuvottelusaleissa väite suurten jäsenvaltioiden kaikkivoipaisuudesta tuntuu täysin absurdilta. Suuri osa neuvotteluajasta kuluu niissä nimittäin pienten jäsenvaltioiden ongelmia hoidettaessa.

EU:n ulkopoliitikkaa koskevalla keskustelulla on Suomessa yksi ainutlaatuinen erityispiirre: meillä kaikki siihen liittyvät myytit pysyvät käytössä täysin riippumatta siitä, mitä todellisuudessa tapahtuu. Käsittelem näitä myyttejä nyt yksitellen ja vertaan niitä todellisuuteen. Lopuksi esitän ehdotuksia aiheista, joita tähän keskusteluun tulisi kiireesti tuoda myyttien tilalle.

EU ei ole ulkopoliitiikan kääpiö. Kaikkein piintynein myytti EU:n ulkopoliitikasta on sananparsi ”EU on taloudellinen jättiläinen mutta ulkopoliittinen kääpiö.” Olen myös itse toistanut tätä myyttiä aiemmin. Tätä on tapana toistaa ilman mitään perusteluja. Usein ajatus jatkuu suunnilleen niin, että EU:n ydin muodostuu sisämarkkinoista ja kaikki niiden ympärille rakennettu on eräänlaista koristetta.

Sisämarkkinahanke oli todellakin yksi EU:n menestystarinoista, mutta se ei ole ollut toiminnan keskipiste enää pitkään aikaan. Ihmisten, tavaroiden, palvelujen ja pääomien vapaa liikkuvuus ei enää edellytä valtavia säädöshankkeita vaan enimmäkseen jo tehtyjen päätösten toimeenpanoa.

Sen sijaan EU:n ulkopoliitikassa tapahtuu paljon ja koko ajan. Jo nyt on saavutettu tilanne, jossa EU:lla on maailman suurin ulkoisen avun budjetti, maailman laajin edustustoverkko ja maailman kattavin sopimusverkosto. Maailmassa ei ole käytännössä yhtään maata,

jonka kanssa EU:lla ei olisi jotain yhteistyöjärjestelyä.

Myös sillä on ulkopoliitikassa merkitystä, että EU on maailman suurin markkina-alue ja se on väestöltään ja taloudeltaan suurempi kuin vaikkapa Venäjä tai Yhdysvallat.

EU:n voima on kaikkea muuta kuin pehmeää. Suomesa sanotaan erityisen mielellään, että EU on ”siviilitoimija”. Tällä halutaan sanoa, että EU ei ole sotilaallinen toimija tai – ehkä nimenomaan – että EU:sta ei saa tehdä sotilaallista toimijaa.

Samaan hengenvetoon kuuluu korostaa, miten tärkeää on siviilikriisinhallinta. Syntyy mielikuva kilteistä siviileistä auttamassa hädänalaisia. Sen sanotaan olevan Suomen vahvuus.

EU on todellakin siviilikriisinhallinnan suurvalta. Esimerkiksi Nato, YK ja ETYJ ovat sen suhteen täysin lähtökuopissa.

Mutta siviilikriisinhallinnassa ei ole mitään pehmeää. Sillä halutaan saada kohdealueen poliisivoimat, oikeusjärjestys tai rajavalvonta sellaiseen kuntoon, että ihmisten ei tarvitse elää peloissaan. Se edellyttää nimenomaan jämäkkyyttä ja monissa tapauksissa myös kovuutta. Esimerkiksi EU:n siviilikriisinhallintaoperaatioiden kuluista menee hyvin suuri osa turvallisuushankintoihin. Jos siviilikriisinhallitsija kävelee nykyajan kriisialueella muina miehinä, hän on hyvin pian entinen siviilikriisinhallitsija. Siksi useimmat heistä liikkuvatkin nykyään panssaroiduissa autoissa.

Usein törmää myös kuvitelmaan, että EU jakelee maailmalle valtavaa apupottiaan hyvää hyvyttään. Vain humanitaarisen avun osalta se pitää paikkansa. Kaikki muu apu on tiukasti sidottu siihen, että avunsaaja noudattaa yhdessä sovittuja peruseriaatteita, joihin kuuluvat muun muassa Suomelle tärkeät ihmisoikeudet.

EU ei paapo myöskään roistovaltioita. EU:lla on voi-

massa hyvin laaja pakotejärjestelmä, jolla se konkreettisesti kurittaa valtioita, jotka eivät noudata demokratian tai oikeusvaltion peruseriaatteita.

EU:n puolustus ei perustu Natoon. Suomessa hyvinkin informoituneet puhujat sanovat mielellään, että ”EU ei ole sotilasliitto”. Tämäkään väite ei tunnu edellyttävän muita perusteita kuin sen, että ”EU:lla ei ole armeijaa”. Unohtuu, että Natollakaan ei ole armeijaa.

Usein kuulee jopa väitettävän, että EU:n kriisinhallintakin perustuu Natoon. Jos näin on, tuntuu oudolta, että EU:n 21 kriisinhallintaoperaatiosta vain kaksi on toteutettu yhteistyössä Naton kanssa. Esimerkiksi Afganistanissa Nato tuntuu pikemminkin välttelevän EU-yhteistyötä. Afrikassa ja Lähi-idässä Nato ei käytännössä edes ole paikalla, vaikka ne ovat EU:n kriisinhallinnan painopistealueita.

Naton ja EU:n päämajat ovat toden totta samassa kaupungissa, mutta niiden välillä ei valitettavasti ole mainittavaa keskusteluyhteyttä.

Yllä sanottu ei toki tarkoita, että näin on hyvä. Olisi kaikkien kannalta hyväksi, jos EU ja Nato pääsisivät hiukan läheisempään tekemiseen keskenään. Niin voi myös hyvin käydä, koska ongelmaa eivät muodosta itse järjestöt, vaan niiden jäsenvaltiot.

Tällä hetkellä siis EU hoitaa puolustuksensa itse ja Nato omansa itse. Monet eurooppalaiset maat eivät ole halunneet jättää puolustusyhteistyötään yhden kordin varaan vaan ovat liittyneet molempiin. Monien EU-maiden puolustus perustuu näin ollen pitkälti Natoon. Mutta jos väittää, että EU:n puolustus perustuu Natoon, sanoo samalla että kaikki EU-maat ovat käytännössä Naton jäseniä. Se ei valitettavasti ole totta nyt, eikä varmaan toteudu edes minun elinaikanani. Enkä tarkoita nyt Suomea.

MIKÄ ON EU:N PUHELINNUMERO?

EU:n jäsenvaltiot ja edustajat eivät toimi hajanaisesti. Henry Kissinger ei ilmeisesti aavistanut, miten pysyvän myytin hän loi kysellessään EU:n puhelinnumeron perään. Ajatus tietysti kulkee niin, että esimerkiksi Yhdysvallat ja Venäjä ovat vahvoja, koska kaikki selviää käden käänteessä, kun soittaa niiden presidenteille. No, ilmeisesti presidenttien puhelimia ei ole käytetty tarpeeksi, kun välit ovat niin huonot.

Kukaan ei kai tosissaan kuvittele, että Yhdysvallat on vahva, koska sen presidentillä on puhelin. Tuohon puhelimeen on viime aikoina tullut lähinnä huonoja uutisia niin läheltä kuin kaukaa.

Puhelinvertauskuva on nokkela mutta monien vertausten tapaan harhaanjohtava. Totuus lienee se, että pu-

helinten runsaus on EU:n vahvuus. Kaikkea ei tarvitse kiikuttaa pyramidin huipulle, jossa asiat voivat hyvinkin mennä sekaisin tai jäädä kokonaan tekemättä. On parempi, että monien puhelujen jälkeen pohditaan yhdessä, mikä olisi oikeasti järkevää.

Lähes täysin huomiotta on Suomessa jäänyt myös se, että ei ole tiedossa yhtään tapausta ulkopoliittikan saralla, jossa jokin EU:n jäsenvaltio olisi toiminut tietoisesti yhdessä tehtyjä päätöksiä vastaan tai jättänyt räikeästi ne toimeenpanematta. EU:ssa ei siis ole sabotöörejä eikä vapaamatkustajia. Samaa ei voi valitettavasti sanoa juuri mistään muusta kansainvälisestä järjestöstä – ei edes niistä joista se yksi puhelin löytyy.

Suuret jäsenvaltiot eivät pyöritä EU:n ulkopoliittikkaa mielensä mukaan. EU:n neuvottelualeissa väite suurten jäsenvaltioiden kaikkivoipaisuudesta tuntuu täysin absurdilta. Suuri osa neuvotteluajasta kuluu niissä nimittäin pienten jäsenvaltioiden ongelmia hoidettaessa. Jos suuret jäsenvaltiot olisivat niin mahtavia, kai vaikkapa Kosovon-kysymys olisi ratkaistu EU:ssa käden käänteessä. Siitähän suuret jäsenvaltiot ovat pitkälti samaa mieltä.

Suomessa erityisen tyypillinen sananparsa on, että EU:n suuret jäsenvaltiot asioivat Venäjän kanssa kahdestaan ja viis veisaavat EU:sta. Tämä väite ei kestä alkeellisinta loogista testiä eli sen kääntäminen vastakohtakseen ei tuota mielekästä ajatusta. Miten olisi mahdollista, että suuret jäsenmaat eivät asioisi kahdenvälisesti suuren ja läheisen valtion kanssa, johon niillä on diplomaattisuhteet? Pitäisikö suomalaisten mielestä suurten jäsenvaltioiden siis hoitaa myös vaikkapa Kiinan-suhteensa vain EU:n kautta? Vaatimus johtaa mieltömyyksiin.

Toinen järjettömyys on idea Suomesta välittäjänä EU:n ja Venäjän välillä. Se olisi kuin jalkapallopelejä, johon valitaan erotuomari toisesta joukkueesta.

Suuret ovat suuria mutta vain EU:ssa saamme kuulla, mitä niillä on oikeasti mielessä. Miksi kierrellä ja kaarrella EU-kumppaneiden kesken, kun keskustelun lopputulos on kaikkien kannalta sitova? Tämä on niin suuri parannus kylmän sodan aikaan, että se ei ole meillä vielä kukaan täysin valjennut.

KYSYMYKSIÄ JA VASTAUKSIA

EU:ssakin tosiasioiden tunnustaminen on viisauden alku. Yllä esittämäni vastaväitteet eivät olleet tarkoitettuja kuvaamaan EU:n ulkopoliittikan täydellistä tilaa. Esitän seuraavaksi EU:n haasteita, joihin Suomenkin pitäisi kiireesti etsiä vastauksia.

Mihin EU:n kasvavaa voimaa tulisi käyttää? Ranska

on avannut aiheellisesti keskustelun siitä, onko vuonna 2003 laadittu EU:n turvallisuusstrategia edelleen ajan tasalla. Tähän useimmat osapuolet rientävät vastamaan, että on. Kattaahan se niin sanotut uudet uhat kuten joukkotuhoseiden leviämisen ja terrorismin.

Mutta miksi EU:n ulkopolitiikasta suurin osa koskee kaikkea muuta kuin joukkotuhoseita ja terrorismia? EU:n pääpyrkimys kaikkialla on vakauden luominen ja ylläpitäminen. Jossain se edellyttää taloudellista apua, jossain laajaa sopimussyhteistyötä ja monesti valitettavasti myös kriisinhallintaa.

Ehkä turvallisuus miellettiin syyskuun 2001 jälkeen sittenkin liian yksioikoisesti - meidän ja muiden, hyvän ja pahan vastakkainasettelun kautta. EU on saattanut, kai osittain huomaamattaan, luoda kestävän tavan luoda turvallisuutta. Sen voisi mielestäni hyvin myös kirjoittaa ulos.

EU:n ulkopolitiikan suurin vahvuus on, että EU on aidosti turvallisuuden tuottaja ja ylläpitäjä.

Miten EU:n toiminnasta saadaan aidosti globaalia? Kysymys EU:n asemasta moninapaisessa maailmassa on kiinnostava ja kiireellinen. Talouden painopisteen siirtyminen itään ja etelään vaikuttaa hyvin pian maailman voimatasapainoon.

Suomessa puhutaan mielellään laajasta turvallisuus-käsitteestä. Vaikka sen takana on useimmiten pyrkimys päästä eroon sotilaallista liittoutumista koskevasta vallinnasta, ajatus on kehittelemisen arvoinen. Tuottaisihan esimerkiksi maailmantalouden romahdus Suomelle myös turvallisuusongelman. Siksi meille on erityisen tärkeää, että EU varautuu kaikkeen ja käyttää jatkuvasti mahdollisimman laajaa keinovalikoimaa.

Konkreettisimmillaan maailmanlaajuisen toiminnan vaatimus on ilmastoneuvotteluissa. Niissä toivoisi monilta suomalaisilta hiukan pidempää aikanäkymää. Meillä on kenties jonkin verran voitettavaa taakanjossa, mutta paljon hävittävää, jos koko rakennelma romahtaa. Silloin romahtaisi myös oma vaikutusvaltamme koko asiassa ja joutuisimme katsomoon.

Miten EU:n ulkosuhdehallinto tulisi järjestää? EU:n uusi perustamissopimus luo oikeudellisen pohjan EU:n ulkosuhdehallinnolle, joka kaikessa olennaisessa muistuttaa ulkoministeriötä. Sillä tulee olemaan diplomaatteja, edustustoja ja ulkoministeri. Näin ei tietysti saisi julkisuudessa sanoa. Hankkeen pelätään johtavan siihen, että koko sopimus hylätään jossain jäsenmaassa, jossa ajatus EU:n ulkoministeriöstä ei kansan syviä rivejä innosta.

Suomen kaltaisella maalla on tässä hankkeessa paljon voitettavaa. Jos EU:n ulkosuhdehallinto olisi ollut täy-

dessä iskussa vaikkapa Aasian tsunamin ja Libanonin kriisin yhteydessä, olisimme luultavasti selvinneet niistä paljon vähemmällä tuskalla.

EU:n ulkosuhdehallinto antaa käyttöömmme moninkertaisen tietomäärän ja valtavasti laajentuneen läsnäolon, johon kuuluu toivottavasti kattava konsulipalvelu ympäri maailman. Ainut johtopäätös tästä voi olla, että meidän tulee tukea hanketta täysin rinnoin.

Yksi tapa tukea EU:n ulkoministeriötä on tarjota sen palvelukseen päteviä suomalaisia. Vetoaminen tässä asiassa ”oman hallinnon” resurssipaineisiin olisi skandaali.

Mikä on Suomen tehtävä EU:n ulkopolitiikassa? Yllä kuvaamani myytit ovat valitettavasti johtaneet Suomessa eräänlaiseen fatalismiin. Kuvittelemme tietävämmme, miten ”asiat joka tapauksessa toimivat”. Siksi jäämme herkästi seuraamaan tapahtumia sivusta yrittäen käsittää juonen kulkua. Tämäkin refleksi on peräisin kylmän sodan ajalta, jolloin ulkopolitiikka oli eräänlaista varjonäytelmää, jonka juoni oli salattu.

EU:n ulkopolitiikassa kaikki istuvat saman pöydän ääressä ja kaikilla on mikrofoni. Hiljaa istumista ei tulkitä rakentavuudeksi niin kuin Suomessa. Vaativa ja puhelias kumppani ei ole häirikkö, vaan kiinnostava liittolainen ja inspiraation lähde.

Suomen tehtävä EU:ssa ei voi olla Venäjä, Venäjä, Venäjä. EU:ssa ei kaivata yhden asian jäsenmaita.

Suomi ei voi myöskään toistaa papukajian lailla EU:n yhtenäisyyden merkitystä. Sillä on paha siitä-puhe- mistä-puute-sivumaku. Ja yhtenäisyydenkin keskelle tarvitaan jokin asiasisältö.

Kun pohtii rinnakkain EU:n ulkopolitiikan kaikkia suuria haasteita – kokonaisvaltaista vakautta, globaalia toimintaa ja kattavaa ulkosuhdehallintoa – Suomen tehtävä tuntuu itsestään selvältä. Koska meillä on tässä asetelmassa niin paljon voitettavaa, on luonnollista, että olemme ensimmäisenä luomassa EU:n vastauksia näihin uuden ajan haasteisiin.

Olisi sen sijaan täysin takapajuista, jos alkaisimme nyt entistä enemmän karsia mielenkiintomme kohteita ja vetämään pikkuasioissa kotiinpäin.

Kenties J. V. Snellmanin viisaus on nyt ajankohtainen paljon laajemmassa mittakaavassa kuin ennen. Snellmania mukailen: se perustotuus, jonka varassa kaikki pohjimmiltaan on, kuuluu: Eurooppa ei voi mitään väkivalloin; sivistyksen voima on sen ainoa pelastus.

Kirjoittaja on Euroopan parlamentin jäsen.